

Broedvogels van „De Herdgang” bij Esbeek (N.B.) in 1957

Door G. Bogaers

Een van de meest interessante vogelgebieden in de omgeving van Tilburg is het complex bossen en heide ten zuiden van Esbeek, waar dan ook het zwaartepunt ligt van de werkzaamheden van de vogelwerkgroep Tilburg. Het gebied is uitgestrekt, en omvat behalve de bossen en vennen van de Maatschappij „De Utrecht”, de heidevelden ten noorden van Netersel en de hieraan grenzende broekbossen.

In het najaar 1957 is men echter begonnen met de uitgestrekte Neterselse heide en de Mispelindse heide te ontginnen, waardoor een prachtig gebied verloren is gegaan. De vele *korhoenders* keren waarschijnlijk niet meer terug, evenmin de *kemphaantjes* en *duinpiepers*, terwijl het broedterrein van de *klapekster* hiermede gedecimeerd werd. De gevolgen van de ontginning wat betreft het Goorven, met z'n rijke vogelleven, zijn thans nog niet na te gaan, doch zullen zeker niet uitblijven, nu dit ven bijna onmiddellijk grenst aan cultuurland. Vooral verlaging van de grondwaterstand in dit gebied kan zeer funeste gevolgen hebben.

Door de grote gevarieerdheid van het gebied is het aantal broedvogelsoorten zeer hoog, nl. 110, terwijl er 61 vogelsoorten als gast werden genoteerd. Om een volledig overzicht te geven van de vogelrijkdom van deze streek is er voor de V.W. Tilburg nog heel wat werk aan de winkel. We hopen later hier nog een verslag van uit te kunnen brengen.

In het voorjaar van 1957 werd een klein onderdeel van het gebied, nl. „De Herdgang”, op aantallen vogels geïnventari-

seerd, hetgeen we hier nader willen belichten.

Het gebied is gelegen tussen de hoeve „Den Bockenreijder” en stroomafwaarts de Reusel, de grens van het landgoed „De Utrecht”. De grootte van het terrein is 79 ha, en het terreintype is te vergelijken met het beekbos met zuiver loofhout (vnl. eik en beuk), met daartussen gemengd hout en diverse percelen naaldhout.

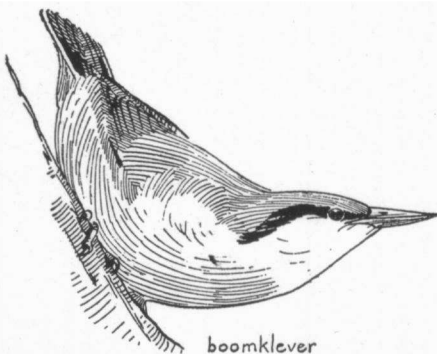
De verdeling der begroeiing is als volgt: loofhout 58%, gemengd loof- en naaldhout 15%, grove den (pinus) 16%, picea-soorten 5%, gemengd naaldbos 3%, douglas 2% en larix 1%.

Het totale loofhout-percentages bedraagt dus 73%.

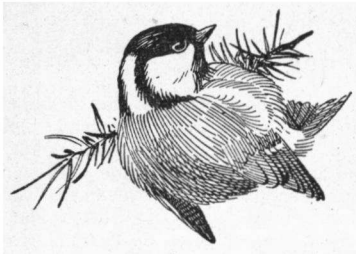
In het broedseizoen 1957 waren er in „de Herdgang” in totaal 654 broedparen aanwezig. Op een totale oppervlakte van 79 ha. betekent dit een gemiddelde dichtheid van 8,3 paren per ha. Deze 654 paren waren verdeeld over 48 soorten, zoals onderstaande lijst aangeeft. Het gebied wordt door twee lanen in drie delen verdeeld. Het meest linkse gedeelte bezit weinig ondergroei. Hoog naaldhout domineert. Hier zien we dan ook weinig *tuinfluiters*, terwijl het aantal *fluiters* ook niet zo hoog is als in deel 2. Het eerste gedeelte is vrij arm aan boomholten. Het is reeds jaren achtereen de broedplaats van de *havik*. Het middengedeelte van het terrein bestaat voornamelijk uit loofhout, met onderbegroeiing van hoge struiken. Een typisch *fluiterdorado*. Meer boomholten (*spreeuwen* en *kauwtjes*). Ook vaste broedplaats van de *zwarte specht* en het afgelopen jaar van de *kleine bonte specht*.

Het derde gedeelte bestaat ook voornamelijk uit loofhout, zij het jonger dan dat van het tweede gedeelte. De onderbegroeiing bestaat hier uit bramen en een rijke kruidenvegetatie. Hierdoor een groot aantal *tuinfluiters* en *zwartkopjes*. Tijdens het broedseizoen werden meermaals een *buizerd* en een *sperwer* waargenomen.

Voor de inventarisatie werd het gebied in vijf stukken verdeeld, welke elk op

boomklever

zwarte mees

drie ochtenden tijdens het broedseizoen doorkruist werden door een groepje van 3 personen, waarbij alle zangterritoria werden genoteerd. Deze tochten begonnen één uur voor zonsopgang en duurden tot ± 7 uur. De gegevens hierdoor verkregen werden aangevuld met zeer veel waarnemingen van overdag gedurende het gehele broedseizoen. Bij de uitwerking werd zeer voorzichtig te werk gegaan, zodat zeker niet te veel vogels werden opgenomen. Hierdoor zijn wel enige soorten in de verdrukking gekomen, bijvoorbeeld *wilde eend* en *fazant*, welke er zeker in groter aantallen broeden, doch alleen opgenomen zijn als er nesten of vogels met jongen waargenomen zijn. Ook de aantallen *houtduiven*, *kauwen* en *spreeuwen* werden op grond van de waarnemingen geschat, maar zijn in werkelijkheid zeker hoger.

De hier volgende lijst geeft de soorten en aantallen vogels, welke met zekerheid hebben gebroed in het onderzochte gebied, gerangschikt naar de frequentie van voorkomen.

<i>goudhaantje</i>	59 paren	<i>boerenzwaluw</i>	5 paren
<i>vink</i>	56 "	<i>groene specht</i>	4 "
<i>koolmees</i>	41 "	<i>grasmus</i>	4 "
<i>pimpelmees</i>	39 "	<i>wielewaal</i>	3 "
<i>roodborst</i>	39 "	<i>tortelduif</i>	3 "
<i>winterkoning</i>	39 "	<i>vlaamse gaai</i>	3 "
<i>merel</i>	39 "	<i>holenduif</i>	3 "
<i>houtduif</i>	35 "	<i>huismus</i>	3 "
<i>zanglijster</i>	32 "	<i>boompieper</i>	2 "
<i>spreeuw</i>	27 "	<i>vuurgoudhaantje</i>	2 "
<i>tijltjaf</i>	25 "	<i>haantje</i>	2 "
<i>fluits</i>	24 "	<i>koekoek</i>	2 "
<i>zwarte mees</i>	18 "	<i>zwarte specht</i>	2 "
<i>boomkruiper</i>	17 "	<i>geelgors</i>	2 "
<i>grote lijster</i>	16 "	<i>fazant</i>	2 "
<i>kauw</i>	16 "	<i>wilde eend</i>	2 "
<i>fitis</i>	13 "	<i>houtsnip</i>	2 "
<i>matkopmees</i>	11 "	<i>kleine bonte specht</i>	1 "
<i>tuinfluits</i>	10 "	<i>witte kwikstaart</i>	1 "
<i>grote bonte specht</i>	10 "	<i>havik</i>	1 "
<i>zwartkop</i>	9 "	<i>ransuil</i>	1 "
<i>gekr. roodstaart</i>	8 "	<i>spotvogel</i>	1 "
<i>grauwe vliegvanger</i>	7 "	<i>heggemus</i>	1 "
<i>kuijmees</i>	6 "	<i>zwarte kraai</i>	1 "

Van enkele vogels volgen hier nog verdere bijzonderheden.

Goudhaantje. In 1957 was het *goudhaantje* de meest voorkomende vogelsoort van de Herdgang, met een totaal van 59 broedparen. Overal waar een geschikt biotoop voorhanden was (uitsluitend naaldhout, voornamelijk spar en douglas) kon men dit vogeltje aantreffen. Dit was zelfs zo sterk, dat de enige spar in een loofhoutcomplex van ongeveer 18 ha. het territorium van een *goudhaantje* bleek te zijn, wat mogelijk wijst op enige overbevolking van deze soort in de Herdgang. De dichtheid in de naaldhoutpercelen was ongeveer 3 paar per ha.

Vuurgoudhaantje. Reeds voorgaande jaren werd regelmatig een paartje van het *vuurgoudhaantje* waargenomen in een perceel hoge, oude douglassen. Dit jaar werden twee paartjes regelmatig gehoord. Het nieuwe territorium was eveneens in een flink perceel, beplant met douglas en fijnspar.

Vink. Het loofhout herbergde 42%, het gemengde bos 12% van het totale vinkental. Dus 54% woonde op een oppervlakte van 73% van het gehele bos. Waaruit blijkt dat hier de dichtheid in de naaldbossen groter was dan in het loofhout.

Roodborst. Deze vogel kwam zowel in loofhout als in naaldhout in ongeveer dezelfde dichtheid voor.

Havik. Het eerste gedeelte van de Herdgang is al vele jaren achtereen de broedplaats van de *havik*. Ieder jaar bouwt hij een nieuw reusachtig horst, steeds in een hoge douglas of fijnspar. Een oud horst, ongeveer 50 m verwijderd van het nieuwe, werd gebruikt als voorraadschuurtje en plukplaats. Onder het nieuwe nest werden pas voedselresten gevonden toen de jongen groot waren, en ze de prooi niet meer „panklaar” kregen. Voornamelijk werden halfwas duiven aangevoerd, ook veel jonge *kauwen*, meerdere *vlaamse gaaien* en enkele kleine zangvogels.

Zwarte specht. Sedert 1936 zijn reeds broedgevallen bekend op „De Utrecht”. In 1954 was het aantal paren minstens 5. Daarna is het weer gaan dalen en in 1957 waren nog slechts 2 paren aan-

kuifmees

wezig. Mogelijk is deze achteruitgang een gevolg van het voorkomen van de *havik*, ofschoon nog nooit prooiresten werden gevonden. Misschien zijn ook de *kauwen* schuldig, die in dit gebied in vrij grote aantallen broeden, en beslag leggen op de spechtenholten.

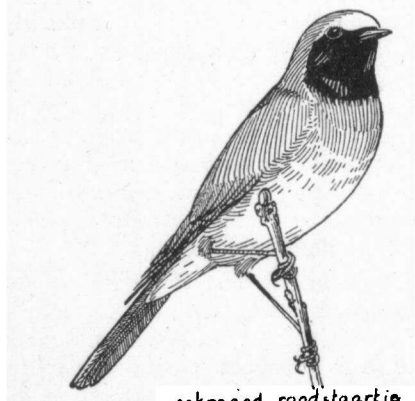
Kleine bonte specht. Deze vrij zeldzame specht werd regelmatig waargenomen vanaf begin maart tot eind augustus, en zal zeker tot broeden zijn gekomen. Volgens mededeling van de boswachter is deze specht reeds jaren broedvogel op „De Utrecht”.

Houtsnip. Reeds jaren vaste broedvogel op „De Utrecht”, en in 1956 en 1957 minstens 2 paren.

Boompieper. Kwam voor aan de grens van het terrein; daar waar heide of akker direct tegen de bossen aansluiten.

IJsvogel. Vroeger vaste bewoner van het landgoed, echter sinds winter 1954-55 niet meer waargenomen.

Boerenzwaluw en huismus. Broedgevallen hiervan betreffen de directe omgeving van de boerderij „Den Bokkenrijder”.

gekraagd roodstaartje

De appelvink in het voorjaar.

Het is mij al vaak opgevallen dat de *appelvink* zich in het vroege voorjaar, gedurende maart—april, soms reeds eerder, opvallend vaker vertoont dan gedurende het overige deel van het jaar. Zij komen dan ook op plaatsen, waar zij nimmer broedend werden aangetroffen. Het is de moeite waard eens te letten op deze interessante vogel die zich vooral tijdens de broedtijd moeilijk laat waarnemen, doordat zij weinig geluid maken en vaak in toppen van hoge bomen toeven.

Door van deze soort alle gegevens zo uitvoerig mogelijk te verzamelen kunnen wij wellicht iets naders van de voorjaarsbewegingen van deze soort te weten komen. De volgende waarnemingen kwamen binnen:

In 1957 minstens 4 paren, wellicht meer, 2-1 18 ex., 3-1 10 ex., 71 22 ex., 16-1 10 ex., 2e helft van januari maximaal 5 ex., alles in 1957 te Delden (Van Eck); 26-12 1 ex. in tuin te Bennekom (Krul); 13-1 3 ex. Amersfoort, 1711 1 ex. aldaar (Trinks); 23-1 ad. ♂ Koning Willem III kazerne, Apeldoorn (Ouweneel); van 25-1 tot 28-1 3 ex. De Genestetlaan, Hilversum; toen de sneeuw verdween waren zij weer weg en kwamen tijdens sneeuw van 24-2 tot 28-2 weer terug (mevr. Germs); van midden februari tot in maart geregeld 3 ex. op de Hoge Laarderweg, Hilversum (Bakkenes, med. Dr. J. A. Smits); 6 à 7 ex. Van Boetzelaerpark, De Bilt (Schreuder) in de omgeving van het Van Boetzelaerpark, De Bilt, werden gedurende februari—maart reeds 15 *appelvinken* gevangen en geringd (Baron van Lynden, med. Braaksma); 1-3 2 ex. Vaartweg, Hilversum, er komen er al enkele dagen steeds 4 ex. (Van Genderen, med. Frencken); 1-3 ♀, 2-3 ♂ en 3-3 3 ♂ ♂ Ministerpark, Hilversum (Dr. J. A. Smits); van 13 tot 20-3 2 ♀♀, 1 ♂, Cathrijnesingel, Utrecht-C., 24-3 1 ♂ aldaar (ander ex.?) (Marra); 16-3 ♀ te Maastricht (Heerkens Thijssen); 16-3 4 ex. te Bilthoven (Dr. de Lange), 27-3 1 ex. ITBON, Arnhem (J. J. Smit); 31-3 1 ex. Den Hoorn, Texel (D. C. Drijver); 20 & 29-4 2 ex. Ommen (F. H. van Elburg).

Het is vreemd dat *appelvinken* tegen het naderen van de broedtijd op vele plaatsen niet meer gezien worden en pas nadien weer in het vroege voorjaar opgemerkt worden.

Een boek over de *appelvink*, dat pasgeleden in Engeland verscheen, is „The Hawfinch” door Guy Mountfort, één der auteurs van Petersons „Vogelgids”. Wij hopen het t.z.t. in dit blad te bespreken.

J. T.

Vroege grote lijster.

Op 13 januari 1958 hoorde mevr. A. L. M. Addens te Huizen (N.H.) op het terrein van St. Michaël aan de Valkenveenselaan voor het eerst weer de zang van de *grote lijster*. Verleden jaar 28 januari, schrijft zij en dat was al vrij vroeg. Eén dag eerder, namelijk 12 januari 1958, hoorde ik aan de zuidkant van Hilversum ook reeds een zingende *grote lijster*. Zij zongen dus bijzonder vroeg in het Gooi dit jaar.

J. T.